

10 VÄITETTÄ VALINNASTA

1. Valitseminen on mahdollisuus

Valinnan tiedostaminen tarkoittaa samalla sen tiedostamista, että on mahdollista vaikuttaa omaan tulevaisuuteensa. Valinnan mahdollisuus, se että voin ja saan valita, edeltää vaihtoehtoja eli mahdollisuutta valita.

2. Valinta ei ole sama kuin vaihtoehdot

Valinta ei tyhjene vaihtoehtoihin – vaihtoehto on valinnan välttämätön, mutta ei riittävä, ehto. Valintoja on enemmän kuin vaihtoehtoja – valinnassa liitämme tarjolla olevaan vaihtoehtoon uuden merkityksen (esim. mielekkään seurauksen) ja luomme uuden vaihtoehdon.

3. Valinta tapahtuu joka tapauksessa

Toimiessamme valitsemme koko ajan, ja valitsematta jättäminenkin on valinta toimia tietyllä tavalla.

4. Valinta ei ole ongelma

Valinnoissa kysymys ei ole pelkästään tiedosta tai informaatiosta, koska valintoihin liittyvän päätöksen lähtökohta on usein vaikeasti määriteltävä vaikeuden tunne, hämmennys, ei selvärajainen ongelma, jota pyritään ratkaisemaan.

5. Valinnalla voi olla useita sisältöjä

Tutkimustemme perusteella *monimerkityksellisyys* näyttäytyy koettujen valintojen keskeisenä ominaisuutena. Ei ole yksinkertaista määrittää, mihin valinta lopulta kohdistuu. Vaikuttaakin siltä, että valitsemme samanaikaisesti monella eri tasolla: asiaa itsessään (esimerkiksi koulutusta sen itsensä vuoksi), asiaa suhteessa toiseen (koulutusta suhteessa työhön), tai asiaa suhteessa miellelyhtymään, jonka se meissä herättää.

6. Valinnalla on rajansa

Koko maailma ei ole koskaan valittavissa. Jotta valinta olisi ymmärrettävissä, pitää olla jokin käsitys sen rajoista. Nämä rajat muodostuvat kunkin valinnan kontekstissa omalla tavallaan, ja niiden muodostamiseen vaikuttavat aiemmat menneet kokemuksemme ja käsityksemme mahdollisista tulevaisuuksista, toisin sanottuna asemamme kulloisellakin valinnan kentällä. Jos kaikki olisi valittavissa, valinta muuttuisi mahdottomaksi – valinnan vapaus ja vaikeus ovat verrannollisia.

7. Valintaan sisältyy uhraus

Todelliseen valintaan sisältyy aina tietoisuus menetyksestä, koska valittaessa jotain jää aina myös valitsematta. Tietoisuus käännekohdasta ja mahdollisuudesta vaikuttaa herättää samalla tietoisuuden uhrauksen tarpeellisuudesta.

8. Valinta on viesti

Valinta on kannanotto siihen, mikä on arvokasta ja tavoiteltavaa – valitessamme paljastamme jotain itsestämme ja arvoistamme, paitsi muille, myös itsellemme.

9. Valinnassa toteutuu merkitys, ei tieto

Maailmassa, jossa tieto liikkuu vapaasti ja halvalla, käy väistämättä niin, että tieto kohtaa aivan päinvas-
taista kertovan vastatiedon. Tieto, joka ei kytkeydy omiin henkilökohtaisiin kokemuksiin, jää helposti
vaille merkitystä ja on omiaan jopa syventämään hämmennystä.

*Tiedon ja merkityksen ero paljastuu vastauksessa kysymykseen: "Voiko tulevaisuudesta olla tietoa?" Jos
tieto on jotakin, joka syntyy, kun informaatio muuttaa tulkitsijan käsityksiä jostakin asiasta, niin silloin
tulevaisuudesta voi olla tietoa. Tulevaisuusnäkökulmasta tieto ei näin perustu niinkään totuuteen tai
hyviin perusteluihin vaan merkityksiin.*

10. Maailma on valittu

Valinnan mahdollisuus kyvykkyytenä vaikuttaa omaan tai yhteiseen tulevaisuuteen on jossain välttämät-
tömyyden ja täydellisen satunnaisuuden välissä. Jos pysähdymme ja katsomme hetken ympärillemme,
ihmisen näkökulmasta mielenkiintoisin osa ympäröivästä maailmasta on valittua, ei välttämätöntä. Mie-
lenkiintoista on myös se, miten rajaamme mielessämme sen, mitä voimme valita siitä, joka tulee meille
annettuna välttämättömyytenä eli eräänlaisena "kohtalona", joka meidän on otettava huomioon joka
tapauksessa. Valinnat muodostavat taustan, jota vasten voimme ymmärtää sitä, mikä on meille yksilöinä
ja yhteisinä merkityksellistä.

Valinnan paikka

"Tulevaisuus on elämistä omien valintojeni mukaisesti tulevina vuosina."

Näin eräs lukiota käyvä nuori asian tiivistä, kun häneltä kysyttiin, mitä tulevaisuus on ja mitä se hänelle
merkitsee. Vastaus kiteyttää luottavaisen näkemyksen siitä, että omaan tulevaisuuteen voi vaikuttaa
valintojen kautta. Tulevaisuutta ei mielletä pelkästään aikana tästä eteenpäin, vaan merkittävää on sen
sisällöllisesti vaihtoehtoinen ja määräsuuntainen eli hallittavissa oleva ratkeaminen.

Valintojen kautta ihminen tavoittelee jotakin tai tulee joksikin. Tulevaisuus on vielä tekemättömiä valin-
toja, mutta se on myös tausta, jota vasten erilaisia vaihtoehtoja arvioidaan. Tulevaisuuden vaihtoehtoi-
suus kohdataan aina tässä ja nyt. Tästä seuraa, että tulevaisuus on avoin eli ei välttämätön vain, jos ny-
kyisyys on avoin vaihtoehtoistille tulevaisuuksille.

Oman elämän hallinnan näkökulmasta on siis oltava valinnan mahdollisuus eli tietoisuus siitä, että voi
valita, ja lisäksi mahdollisuus valita eli varteenotettava vaihtoehto. Koska valinnan mahdollisuuden ym-
märtäminen edeltää aina mahdollisuutta valita, on valintojen ohjauksessa lopulta kysymys mahdolli-
suus- ja merkityshorisontin laajentamisesta. Tämä tarkoittaa laajemman näkemyksen ja sitä kautta luot-
tamuksen tuottamista omaehtoisten valintojen tueksi.

*Valinnoissa kysymys ei ole pelkästään tiedosta tai informaatiosta, koska valintoihin liittyvän päätöksen-
teon lähtökohta on usein vaikeasti määriteltävä vaikeuden tunne, hämmennys, ei selvärajainen ongel-
ma, jota pyritään ratkaisemaan. Tällaisessa tilanteessa, vaikka sinulla olisi kaikki tieto käytettävissäsi, on
mahdollista, että et tiedä, mitä sinun tulisi valita. Tieto ilman merkitystä on omiaan jopa syventämään
hämmennystä.*

Nuorten mielestä tulevaisuus on vaikuttamiselle avoin ainakin henkilökohtaisella tasolla. Haluttavan tu-
levaisuuden saavuttamisen toista puolta edustaa näkemys, jonka mukaan esimerkiksi usko siihen, että
Suomi kansakuntana pystyy vaikuttamaan omaan tulevaisuuteensa, ei ole hirveän vahva. Vaikka pääl-
limmäiset tunteet tulevaisuutta kohtaan ovat luottamus, ilo ja toiveikkuus, omien vaikuttamisen mah-
dollisuuksien ulkopuolella oleva tulevaisuus ja sen mahdolliset vaikutukset saattavat aiheuttaa pelkoja,
tai sitten se osa maailmasta jätetään suosiolla huomioon ottamatta ja oman onnensa nojaan.

Tulevaisuutta ajatellaan yleisemmin lyhyellä kuin pitkällä aikavälillä. Vuosi tästä eteenpäin on jo suhteellisen kaukaista tulevaisuutta. Lisäksi on tyyppillisempää, että henkilökohtaista tulevaisuutta mietitään suhteessa omiin päämääriin, tuleviin mahdollisiin tapahtumiin, tuleviin elämänvaiheisiin tai siihen, mikä ihminen uskoo olevan itselle mahdollista, kuin suhteessa siihen, miten itsestä riippumattomat tekijät voivat vaikuttaa minuun. Tulevaisuutta saavat ajattelemaan erityisesti raha-asiat, koulutus, ammatti ja ura-asiat, elämässä vastaan tulleet arkiset tapahtumat, poikkeamat totutusta sekä perhe ja lähipiiri.

Tulevaisuuden ajattelussa luotetaan ensisijaisesti omaan kokemukseen, järkeen ja intuitioon.

Todennäköisyydet ovat yleinen tapa käsitellä erilaisia mahdollisuuksia, mutta tällä ei tarkoiteta niinkään todennäköisyyden matemaattista muotoa vaan mahdollisten asiantilojen ja tulevaisuuden ilmiöiden loogista tai intuitiivista vahvistusta. Tulevaisuuden ajattelulla pyritään ensisijaisesti käsittelemään omia unelmia, lisäämään ymmärrystä ja järjestämään omia ajatuksia selkeiden suunnitelmien tuottamisen sijaan. Tulevaisuuden ajattelua ei pidetä mitenkään erityisen vaikeana, mutta se, mitä tarvittaisiin lisää, on tietoa tulevaisuudesta. Tiedolla tarkoitetaan kuitenkin vastauksia, ei tietoa ylipäättänsä.

Avoimeen tulevaisuuteen ohjaava harso

Kun Koulutusvalinnat kuntoon (Koukku) -hanketta lähdettiin alun perin ideoimaan, taustalta esiin nousi hypoteesi, jonka mukaan koulutusvalintoja tekevän yksilön ja erilaisia vaihtoehtoja sisältävän maailman välissä on hyväntahtoinen sumuverho.

Sumuverholla kuvattiin valintaympäristön ilmenemistä valintoja tekevälle tavalla, joka mahdollisesti ohjaa määrätietoisesti tai jo pelkästään tietyssä tilassa olemassaolollaan yksilön määräsuuntaisia yrityksiä.

Hyväntahtoisuudella viitattiin siihen, että ohjaukseen tai ohjausvaikutukseen ei lähtökohtaisesti ajateltu liittyvän tarkoituksellista harhaanjohtamista tai tavoitteellista toimintaa epäedullisten valintojen aikaansaamiseksi. Tämä oletus tehtiin siitä huolimatta, että tiedostettiin ohjausinformaation ja erilaisten ohjaavien viestien sisältöjen olevan viestien lähettäjien tai välittäjien omien intressien ja tulkintojen muokkaamaa.

Ensimmäisen hypoteesin lähempi tarkastelu johti tulkintaan, jonka mukaan yksilön henkilökohtaista etua ei voida yksiselitteisesti asettaa annettuna hallitsevaksi ohjaamisen periaatteeksi tai säännöksi, vaikka yksittäisissä ohjaustilanteissa, esimerkiksi oppilaan ja ohjaajan välillä, asiantila varmasti useimmiten tällaisena määräytyy. Huomio haastoi tutkimuksen tarkastelemaan koulutusvalintojen ja ohjauksen systeemistä luonnetta ja edelleen tuon luonteen suhdetta henkilökohtaisesti jäsentyvään maailmaan.

Yhteys katkolla

Kun nuorten mielteitä tehdyistä tai tekemättömistä koulutusvalinnoista tutkittiin, kuva valintoja ohjaavasta sumuverhosta alkoi näyttäytyä jatkuvasti muuttuvina yhteyksinä ja kommunikaationa valitsijaa ympäröivän ulkoisen maailman ja hänen sisäisen maailmansa välillä. Ulkopuolisella tarkkailijalla, kuten tässä tapauksessa päättäjillä tai tutkijoilla, on vain rajoitettu pääsy tuon vuorovaikutuksen todellisen luonteen piiriin.

Tästä seuraa helposti, että ulkopuolisella tarkkailijalla saattaa olla ylikorostunut oletus siitä, että nuori on orientoitunut tulevaisuuden pitkäjänteiseen suunnitteluun. Suuri osa varmasti onkin, mutta on hyviä syitä olettaa, että osa ei ole. Heille koko ajatus ei näyttäydy järkeenkäypänä.

Tarkasteltaessa valintoja ohjaavia yhteyksiä osa niistä pohjautuu niin voimakkaasti vallitsevaan sosiaali- seen arkitodellisuuteen, että niitä ei itsestäänselvyyksinä oteta edes huomioon. Arjessa pienilläkin sei- koilla saattaa kuitenkin olla merkittäviä vaikutuksia tehtäviin valintoihin. Oman henkilökohtaisen arkito- dellisuuden yksittäisiä kokemuksellisia tiloja on kuitenkin vaikea ilmaista yleisillä lauseilla (kuten 'Koulu- tus kannattaa aina'), ja valitettavasti se, mikä ei ole esitettävissä yleisillä lauseilla, ei ole ainakaan hallin- nan näkökulmasta merkityksellistä.

Yleisten lauseiden heikkous korostuu sitä taustaa vasten, että yleisesti ottaen me emme ylipäättänsä va- litse juuri mitään. Valinnalla on aina omistaja.

Yhteyksiä tarkasteltaessa keskeistä on, että emme voi valita sitä, mitä emme tiedä edes olevan. Toisin sanoen valitsijalla on oltava yhteys vaihtoehtoihin ja siihen, mitä hän valinnoillaan tavoittelee. Esimer- kiksi peruskoulun jälkeisen koulutuspaikan valinta kohdistuu todennäköisesti valitsijan senhetkiseen lä- hiympäristöön, johon hänellä on aiemmin tehtyjen valintojen vuoksi erityinen yhteys. Ammatillista kou- lutusta valittaessa paikallinen koulutustarjonta ja edelleen paikallinen elinkeinorakenne ja sen tulevai- suuden oletetut tarpeet ohjaavat siis ammatinvalintaa siinä missä henkilökohtainen käsitys siitä, mitä haluaa tehdä.

Valintoja saattaa ohjata jopa olemassa oleva yksi tietty mahdollinen työpaikka, jos sillä on erityinen paikka valintaa tekevän henkilökohtaisessa todellisuudessa, esimerkiksi omien vanhempien, sukulaisten tai tuttavien kautta. Toisaalta, jos yksilöllä ei ole sosiaalisesti vahvistunutta kokemuksellista yhteyttä ky- seiseen työpaikkaan, on hänen näkökulmansa ulkopuolisen näkökulma. Ulkopuoliselle näkökulmalle tyypillistä on, että yhteys on määritelmien ja olettamuksien varaan rakentunutta. Tällaisessa vuorovai- kutuksessa merkitys on luonteeltaan muodollista. Toisin sanoen ulkopuolisin silmin katsottuna tarkkaa- vaisuus suuntautuu pois päin jokapäiväisestä elämän todellisuudesta, jossa mahdollinen työpaikka - esi- merkiksi tehdas töineen - ei ole merkityksellisesti läsnä. Myös kokemuksellisessa suhteessa todellisuu- teen elävä kohtaa muodollisen yhteyden esimerkiksi katsoessaan uutisia, jotka kertovat teollisuuden väen vähennyksistä ja tehtaiden lopettamisesta. Vastapainona näille uutisille hänellä on kuitenkin myös jokapäiväisestä elämismailmasta kumpuavaa tietoa, joka kehystää näitä uutisten välittämiä yleisiä fak- toja.

Valintaympäristönä nykyhetki ei, kuten ei menneisyyskään, ole meille samanlainen, ja siksi tulevaisuuden suunnitelmat ja projektit eroavat toisistaan tulevaisuuden omistajan, valintojen tekijän, astuessa näyt- tämölle.

Esimerkki vanhojen yhteyksien merkityksestä valintoja ohjaavana tekijänä ja toisaalta uusien yhteyksien muodostumisesta on ammattiin kouluttautumisen jakautuminen sukupuolen mukaan. Jako naisten ja miesten ammatteihin on edelleen suomalaisessa yhteiskunnassa vahva, mutta toisaalta on tänä päivänä todennäköisempää kuin 30 vuotta sitten, että miesvaltaisilla koulutuslinjoilla törmää naispuolisiin opis- kelijoihin, ja viimeisen parinkymmenen vuoden aikana joillakin aloilla on tapahtunut myös merkittäviä muutoksia jopa niin, että alojen sukupuolijakauma on kääntynyt päinvastoin. Tämä on merkki sellaisesta muutoksesta, jossa sekä valinnan mahdollisuus (voin valita) että mahdollisuus valita (vaihtoehdot) ovat lisääntyneet.

Koukku -tutkimuksen mukaan nuorten koulutusvalinnoissa korostuu kiinnostus. Valinnan laajempia seu- rauksia, kuten työllistymistä, ei hirveästi välttämättä pohdita. Johtopäätös on nuoren näkökulmasta täy- sin ymmärrettävä, sillä miksi yhteiskunta tarjoaisi yhdeksän vuoden yleissivistävän koulun jälkeen tai vielä toisenkin asteen jälkeen koulutusvaihtoehtoja, joille ei ole kyseisellä koulutuksella hankitun osaa- misen ja edelleen työn kysyntään pohjautuvia perusteita tulevaisuudessa. Erityisen kummallista tällaisen ei-työpohjaisen koulutustarjonnan olemassaolo on sitä yhteiskunnallista diskurssia vasten, joka korostaa työtä yhteiskuntaan osallistumisen keskeisempänä muotona – yksityisen ja yhteisen hyvinvoinnin elin- ehtona.

Yksilön näkökulmasta katsottuna on suhteellisen helppoa ajautua seuraavaan päätelmään: jos yhteiskunta investoi julkisia varoja koulutukseen ja tukee niillä yksilöiden kouluttautumista, on sen taustalla oltava muitakin perusteita kuin yleisen sivistyksen vahvistaminen, vaikka tämä kiistämättä onkin yksi koulutuksen perusarvoista.

Kysymys on lopulta siitä, tulisiko koulutusvalintoja tekevän nuoren tietää paremmin tai enemmän myös siitä, mitä pitäisi valita sen lisäksi, että on tietoinen siitä, mitä haluaa valita? Missä määrin hän voi luottaa yhteiskunnan tarjoamien vaihtoehtojen kelpoisuuteen, ja missä määrin hänen tulisi epäillä niiden kelpoisuutta ylipäätensä tai sopivuutta juuri hänelle itselleen?

Oikea väärä valinta

Toinen huomio koulutusvalinnoista, joka herätti kiinnostuksen heti hankkeen alkumetreistä lähtien, oli väärin valintoihin liittyvä problematiikka. Avoin kysymys siitä *”Miksi nuoret tekevät väärä valintoja esimerkiksi kouluttautumalla aloille, joilla ei ole töitä”* näyttäytyi ainakin yhteiskunnan näkökulmasta olevan todellinen ja perusteltu. Toisaalta yhtä hyvin olisi voitu kysyä, että jos näin on, *niin ”miksi ette ohjaa paremmin” tai ”miksi koulutusjärjestelmä sitten tarjoaa väärä vaihtoehtoja valittavaksi”*. Kysymys väärästä valinnoista oli lähtökohtaisesti väärä, koska ”väärän valinnan” mahdollisuus on valinnan mahdollisuuden ehto. Se, että voimme valita ja vaikuttaa näin valinnoillamme vaihtoehtoisesti asioiden kulkuun, tarjoaa mahdollisuuden oikeille siinä missä väärillekin valinnoille.

Nykyisissä päätöksenteon teorioissa on jo vakiintunut käsitys siitä, että yhtä optimiratkaisua ei ole olemassa. Tätä täydentävä näkökulma oikean ja väärän valinnan problematiikkaan tulee hieman toiselta systeemisestä tarkastelusta. Tässä tarkastelussa yksilön näkökulmasta järkevät ja perustellut oikeat valinnat tuottavat systeemisestä näkökulmasta epäedullisia seurauksia ja näyttävät siksi suunnitelmallisessa tarkastelussa väärinä valintoina. Tilannetta voitaisiin verrata esimerkiksi ympäristön saastumiseen. On virhepäätelmä olettaa, että kukaan olisi suoranaisesti valinnut esimerkiksi vesistöjen rehevöitymistä tai ilmastonmuutosta, vaikka nämä ovat todistettavasti seurausta tehdyistä inhimillisistä valinnoista. Perustelut valinnoille, joiden seurauksena ympäristö saastuu tai muuntuu haitallisesti, saattavat olla itse asiassa hyviä – kuten hyvinvointi, työ ja elintaso. Esimerkki kuvaa systeemisen – myös ajallisesti laajemmin kurkottavan – tarkastelun välttämättömyyttä valintoihin liittyvien ilmiöiden paremmaksi ymmärtämiseksi.

Tilanne on erinomainen, jos ongelma on suunnitelman puuttuminen

Kolmas – ja ehkä suurin – kysymys koulutusvalinnoissa liittyi kysymykseen siitä, mistä tavoitteemme eli arvokkaiksi koetut päämäärät lopulta tulevat? Kysymys on keskeinen, koska tavoitteita määrittävät arvot ovat suunnittelun (teknisessä mielessä) edellytys.

Käytännössä koulutusvalintojen ongelma on siinä, että ihmiset eivät tiedä, mitä haluavat, *”tai eivät halua sitä mitä joku muu tietää”* ja siksi esimerkiksi ärsyntyvät siitä, kun opinto-ohjaaja sanoo, että tee mitä itse haluat. Ongelma näkyy epämääräisenä tavoitteenasetteluna: halutaan *”toteuttaa itseään”, ”oppia aina uutta”* jne. Nämä eivät ole mitään tavoitteita tai arvoja vaan heijastelevat pikemminkin vain kulttuurista yksilöllistymistä, yhteisten arvojen murenemistä. Yhtenä selityksenä tähän voi olla yksilöllistyminen (vapaus päättää itse asioistaan) aikamme kulttuurillisena kehityksenä; se on sisällöllisesti tyhjä, toisin kuin aiempi pakettiratkaisu: omistusasunto, vakituinen työ ja perhe.

Taloukasvun vuosikymmenten aikana niin koulutusta kuin sitä vastaavaa työtäkin oli tarjolla. Koulutuksen ja työn tarjonta mahdollisti maalta kaupunkiin muuttaneille varallisuuden kartuttamisen, irtautumisen agrariiyhteiskunnasta ja kiinnittymisen teolliseen. Samalla maalta kaupunkiin muutto tarkoitti

kokonaisvaltaista elinympäristön muutosta, etäännyttä suvun ja naapurien tuesta ja valvonnasta. Palkkatyöllä hankittu varallisuus kiinnittyi omistusasuntoon. Palkkatyön yhteiskunta tarjosi kokonaispakettin: vakituisen palkkatyön, jolla kartuttaa säästöjä, jotka voi sijoittaa omistusasuntoon, jonka suojissa kasvattaa lapset ydinperheen piirissä.

Koulutus ei enää yksiselitteisesti mahdollista sosiaalista nousua siitä yksinkertaisesta syystä, että nuorten vanhemmat ovat jo melko koulutettuja. Kaupunkilaiselle nuorelle, jonka vanhemmat ovat koulutuneet toiselle asteelle tai korkeammalle, koulutus ei välttämättä näyttäytyä automaattisesti tavoiteltavana väylänä sosiaaliseen nousuun ja uusiin kokemuspiireihin. Oikeastaan automaattisesti tavoiteltavana ei näyttäytyä juuri mikään. Uuden median kautta lapsuuden kokemuspiiriin sisältyy kokonaisia uusia maailmoja: pelien maailma, elokuvien maailma, kirjojen maailma, kansainvälisten uutisten maailma. Tarjolla on lukemattomia mahdollisia elämisen ja tavoiteltavien asioiden malleja. Periaatteessa maailma on avoin, mutta mahdollisten arvojen ja tavoitteiden kakofonia voi myös lamauttaa. Markkinatalouden yhteiskunnassa vetäytyminen itsekkääseen hedonismiin on yksi helposti valittava vaihtoehto – perustuuhan monen yhteiskunnassa toimivan tahon toiminta juuri hedonistisen itsensä toteuttamisen markkinoinniseen. Ongelmana ei ole suunnitelman puuttuminen, kun ympäröivä, yllättävä ja arvaamaton yhteiskunta herättää kysymään: “miksi suunnitella, kun ei tiedä mikä on tavoiteltavaa tai pysyvää”?

Ohjauksen lupauksen lunastaminen

Meille ihmisille on tärkeää antaa asioille ymmärrettävä, jäsentynyt muoto ja tarkoitus. Kysymys on merkityksen annosta eli siitä, mikä tekee asioista lopulta meille yksilöinä tai yhteisinä kiinnostavia ja tavoittelemisen arvoisia. Merkityksen antamisen vaade koskee niin omia henkilökohtaisia sisäisen maailman asioita kuin meitä ympäröivän ulkoisen maailman vieraita voimia.

Ilman käsitystä omista arvoista ja tavoitteista tulevaisuuden suunnittelu (miten sinne päästään) on paitsi järjetöntä myös mahdotonta.

Omien arvojen ja tavoitteiden pohdinta on työtä, jolle tällä hetkellä ei ole paikkaa koulutusjärjestelmässä, joka ei ole täysin ymmärtänyt tämänlaisen pohdinnan korostunutta tarvetta pysyvän muutoksen ja moninaisten arvojen ja tavoitteiden yhteiskunnassa. Ratkaiseva kysymys ei ole “mikä minusta tulee isona”, koska kenestäkään ei tule vain jotain yhtä, ja lisäksi harva uskaltaa myöntää tulleen edes isoksi. Lopulliset määritelmät ovat ajattelun oikoteitä, joilla kierretään ongelma määrittelemällä vastaus ennen aikaisesti.

Parempi tapa esittää asia olisi kysyä, mikä on se tapa, jolla minä voin osallistua yhteiskuntaan niin, että molemmat osapuolet hyötyvät. *Kaikessa henkilökohtaisuudessaan koulutus- ja uravalinnoissa on kyse osallistumisesta, jonkin sellaisen löytämisestä, jonka myös muut voivat kokea arvokkaaksi.* Tämän kysymyksen esittämiseen ei tällä hetkellä tarjoudu paikkaa koulutusjärjestelmässämme, jossa suurin osa nuorista koulutautuu vähintään 12 vuotta. Kysymyksen esittäminenkin on vasta ensimmäinen askel: seuraavaksi pitäisi vielä löytää aikaa sen käsittelemiseen.

Aikaa tarvitaan kahdessa eri mielessä. Ensinnäkin tarvitaan sellaista aikaa, jolloin omaa tulevaisuutta osana yhteiskuntaa pohditaan aktiivisesti yksin ja yhdessä. Yhtä tärkeää on samalla ajan kuluminen. Henkilökohtainen tulevaisuus ei ratkea viikon tai kuukaudenkaan intensiivikurssilla. Kysymys on ensin herätettävä, mutta sen on annettava myös hautua. Oikein muotoiltu ja herätetty kysymys voi auttaa katsomaan maailma uusin silmin. Vasta virittyneisyys oman yksilöllisen ja laajemman yhteiskunnallisen tulevaisuuden kohtalonyhteyteen mahdollistaa sen, että itsessään merkityksettömän ja jatkuvasti liikkuvan informaation virrasta voi alkaa havaita kuvioita tai sattumia, joilla voi olla oman tulevaisuuden kanalta merkitystä.

Työkaluja työntekoon

KOUKKU – koulutusvalinnat kuntoon -hankkeen tärkein panos tulee niistä työkaluista, joita hankkeessa on kehitetty nuorten tulevaisuustyön tueksi.

Työkalujen suunnittelua ohjaavat periaatteet kumpuavat näkemyksestämme, jonka mukaan tulevaisuuden ajattelu on vaativaa, aika vievää ja työlästä mutta parhaassa tapauksessa myös hauskaa ja palkitsevaa. Työkalujemme taustalla olevat periaatteet voi tiivistää kolmeen: *prosessi, pelillisuus ja vertaisuus*. Näkemyksemme mukaan tulevaisuutta ei voi ratkaista, mutta sen eteen on tehtävä työtä – ja työn tehokkuus moninkertaistuu, kun käytössä on oikea työkalu.

Prosessin periaatteen mukaan tulevaisuus ei koskaan ratkea lopullisesti. Tärkeintä on virittäytyä tulevaisuuteen monipuolisesti. Tulevaisuussuuntautunut asenne mahdollistaa sen, että ympärillä tulvivan informaation virrasta pystyy poimimaan ja käsittelemään henkilökohtaisesti merkityksellisiä palasia. Työkaluistamme *HUPS, (Henkilökohtaisia urapolkuja suuntimassa)* vastaa tulevaisuusprosessin tarpeeseen. HUPS:in aikana ohjaajan fasilitoimassa prosessissa tarkastellaan yhdessä ja yksin valinnan mahdollisuuksien, sen että voin valita, suhdetta mahdollisuuteen valita eli erilaisiin vaihtoehtoihin. HUPS:n tavoite on tuottaa laajempi näkemys nuoren omien valintojen ja valinnan tekemisen tueksi antamalla merkitys tehdyille ja vielä tekemättömille valinnoille.

Pelillisyyden periaate pohjaa hankkeen aikana rakentuneeseen käsitykseen, jonka mukaan erityisesti monimutkaisista ilmiöistä voi jopa parhaiten oppia pelien kautta. Tämä periaate on kulkenut mukana erityisesti *“Pienet suuret valinnat” -korttipelin* suunnittelussa. Korttipeli mahdollistaa monenlaisten työurien kokemisen ja läpipelaamisen. Osaltaan pelaaminen auttaa virittäytymään tulevaisuuteen ja madaltaa valintatyöhön ryhtymisen kynnyksiä.

Vertaisuuden periaate lähtee ymmärryksestämme, että henkilökohtaisten ja yksilöllistenkin urapolkujen aikakautena tulevaisuuden ongelma on yhteinen ja parhaiten käsiteltävissä yhdessä muiden samassa tilanteessa olevien kanssa. Vertaisuuden periaate kulkee mukana kaikissa työkaluissamme. Erityisesti se näyttäytyy *“Seikkailu sumussa”* -pelissä, jossa nuoret pääsevät yhdessä seikkailemaan mahdollisia tulevaisuuksia läpi. Lopuksi kokemukset käydään läpi yhdessä ja pohditaan, millaisia vaikutuksia omilla valinnoilla oli ja millaisia rooleja maailmassa oli tarjolla sekä sitä, miten omat valinnat ja mahdolliset roolit nivoutuivat toisiinsa pelin aikana.

Koukku-hankkeen toimintafilosofian voi kiteyttää seuraavasti: Ohjaus on kaikkialla, kaikkien asia - myös nuorten itsensä. Maailmassa, jossa kaikki ohjaa, tarvitaan uudenlaisia ohjauksen tapoja ja työkaluja.